

Munnen- En del av kroppen Tänder, kropp och sinnen

Borås 251119

Inger Stenberg
Specialisttandläkare Orofacial medicin
Centrum för äldretandvård
Hälsoodontologiska avdelningen
Folktandvården Västra Götaland
inger.w.stenberg@vgregion.se

1

Måltidens betydelse

*Nöjet vid bordet tillhör
alla åldrar
alla stånd
samt alla länder och
alla tider*

*Det kan förenas med
alla andra nöjen
och håller sig in i det
sista för att trösta oss
över förlusten av de
Övriga.*

*Ur matens fysiologi
1825, Anihelmi Brilliant-
Savarin*

2

Man 80 år

Friskt välvårdat tandstatus

3

Friska tandstatus hos två äldre personer

Välvårdad med kronterapi

Välvårdad med många fyllningar

4

—
Patient med psykisk
sjukdom

5

FOLKTANDVÅRDEN

SKANDE
LÄNDRÄGIONEN

6

Plack och bristande munhygien muntorr med sår på läppen

Här finns rotrester, infektioner under tänder och inflammation i gingivan (tandköttet)

Stort behov av tandläkarekontakt finns

7

Inspektion av munhåla

Skär som en del av bedömningen av patients förmåga nutriera sig.

Omfattar läppar, tunga, slemhinnor och tänder

8

Inspektion av munhålan

Lyft på läppen vid inspektion, använd ficklampa

Vad skall jag titta efter i munnen?

Sår, inflammation, tandersättningar, kariesskador

9

Vid inspektion av munhåla är det tänder, tunga och slemhinnor man tittar på.

Inspektion av munhålan

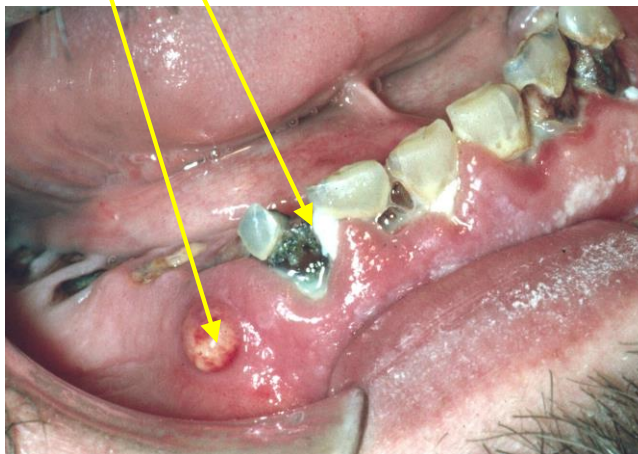

Kariesskador

11

Obehandlad kariesskada leder till
infektion i käkben

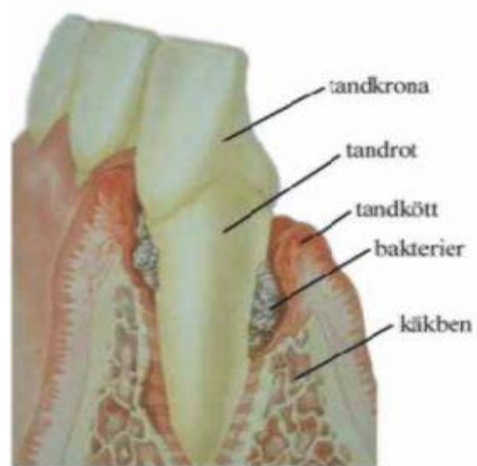

12

PARODONTIT

Tandlossnings sjukdom

Subgingival biofilm

FOLKTANDVÅRDEN

13

Samband
PARODONTIT OCH
HJÄRT-
KÄRLSJKDOMAR

- Båda är vanliga sjukdomar
- Båda har inflammatoriskt ursprung
- Internationella undersökningar har visat ett epidemiologiskt samband men vad som orsakar detta är oklart.
- Aktuellt område där det idag forskas en del
- Gemensamma riskfaktorer

14

GEMENSAMMA RISKFaktorER

- RÖKNING
- STRESS
- ÅLDRADE
- ÄRFTLIGHET

- Hypotes:

En hyperreaktiv inflammation kan leda till vävnadsskada som man kan se vid parodontit och ateroskleros.

15

PARODONTIT (Tandlossningssjukdom)

- 40% av den vuxna befolkningen har något tecken på parodontit.
- 5% löper hög risk att tappa sina tänder
- Rökning, dålig munhygien samt genetiska faktorer påverkar
- Samband parodontit – vissa allmänsjukdomar studeras

16

Inspektion av munhålan

Kan en tunga se ut hur som helst?

- Tunga på muntorr patient, kan också vara B12-brist
- Tunga på muntorr patient med beläggningar, kan borstas bort
- Nedersta bilden visar en frisk tunga

FOLKTANDVÅRDEN

17

Inspektion av munhålan

Matrester samlas kvar i munhålan då patient inte har känsel

FOLKTANDVÅRDEN

STORA
LÖFVÄNDBERGSGIÖREN

18

Inspektion av munhålan

Munsår som inte läker

läkare eller tandläkare
bör se patienten

Munsår som inte läker kan
ha många orsaker

Man kan se det vid
muntorrhet,
svampinfektion i munhåla,
järnbrist, särskilt B12-brist,
nedsatt allmäntillstånd.

Även dåligt passande
protester kan orsaka
munsår.

19

Inspektion av munhålan

Svampinfektion i munslemhinnan?

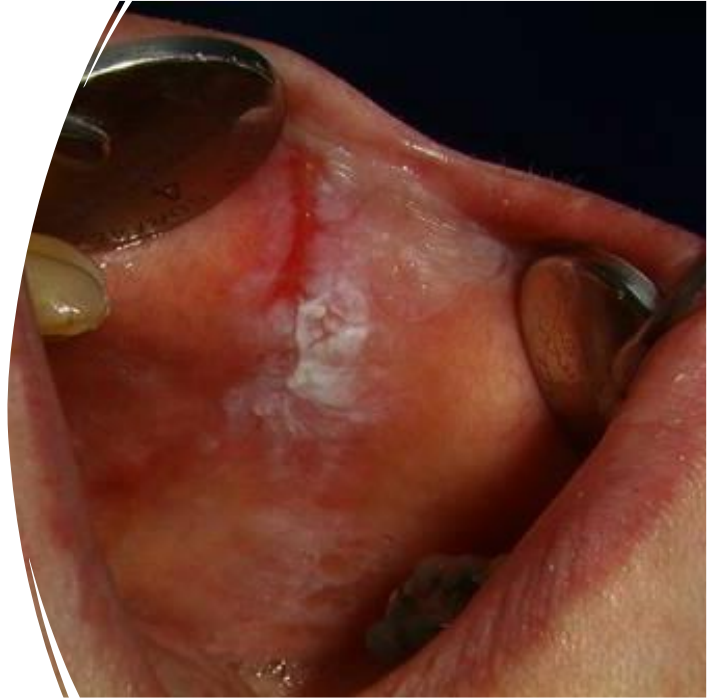
- Är det svampinfektion ?
- Om avskrapbar- nej!
- Sätt **inte** in Svampbehandling rutinmässigt,
bakgrund skall utredas först

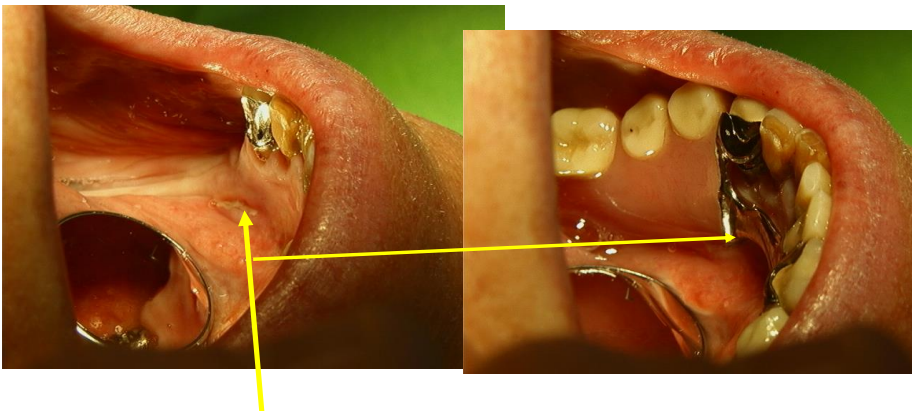
20

Inspektion av munhålan

Lichenförändring
eller bitsår,
tandläkare skall
konsulteras

21

Språksvårigheter gör det svårt för patient beskriva smärta
tex. efter stroke och vid demenssjukdom
I detta fall så trycker protes och ger skavsår

Inspektion av munhålan

22

23

Munhälsan och allmänhälsan hänger ihop

- Lunginflammation
  - Man andas in bakterier som finns i munnen (aspirationspneumoni)
- Feber och i svåra fall sepsis
- Hjärtklaffsinflammation (endokardit) orsak: Infekterade tänder
- Smärta från tänderna
  - Lätt att missa hos multisjuka som får lugnande och smärtstillande läkemedel

Cancersjukdomar, maligna blodsjukdomar, organtransplantation, hjärtkirurgi

- Munhålans bakterier kan orsaka komplikationer
- Mukosit
  - Vanlig biverkning efter cytostatikabehandling eller strålbehandling mot huvud och hals
  - Symtomen mindre om tänderna är välskötta
- Tandvården
  - Undersöker och åtgärdar infektioner i munnen före cytostatikabehandling, strålbehandling eller operation
  - Kontrollerar att det inte uppstår komplikationer efter behandlingen

FOTO Bengt Hasseus

24

Multisjuk eller långvarig kronisk sjukdom

- Risk för tandskador
- Risk för undernäring
- Försämrad livskvalitet
- Svårt att tugga maten, ont
- Kan inte äta vad man vill
- Estetisk kan försämrans

25

Att äta flera
läkemedel medför
ökad risk för
muntorrhet

26

Hjärt-kärlsjukdomar

Risk för muntorrhet:
diuretika, och flera olika
läkemedel samtidigt

Förstärkt fluoridprofilax
behövs

Kalciumantagonister kan ge
hyperplasier på tandkötet

Hyperplasi som
innebär att tandkötet
växer och svullnar

FOLKTANDVÅRDEN

FOTON M. WERTZÉN

29

Antikoagulantia och tandvårdsingrepp

- **Blodförtunnande läkemedel: informera tandvården inför besök**
- Trombocyttaggregations-hämmare: medför inga större problem vid tandvård och sätts normalt inte ut (Persantin, Plavix, Efiend, Brilique)
- Waran och NOAK påverkar sekundära hemostasen, sätts normalt inte ut, tandvården arbetar med atraumatisk teknik, vid svårt sjuka patienter skall läkarkontakt tas innan blodiga tandvårdsingrepp
- **Waran: färskt INR-värde behövs om tandvården planerar att utföra ett ingrepp som blöder,**

30

Antibiotikaprofylax vid blodiga ingrepp

- Inflammationsfritt tandkött viktigt, ibland förbehandling med klorhexidin
- Gravyt nedsatt immunförsvar
- neutrofila granulocyter $<1,0 \times 10^9/L$, defekt granulocytfunktion,
- pågående tung immunosuppressiv behandling
- Högdosstrålade patienter ($>30Gy$)
- Cancerpatienter med intravenös bisfosfonatbehandling (ej vid osteoporos)
- Grava hjärtklaffproblem
- Nyligen erhållen ledprotes <3 månader i vissa fall

31

Antibiotikaprofylax i tandvården

- **Förstahandsval är amoxicillin.**
- Dos: 2 g för vuxna, 50 mg/kg kroppsvikt för barn.
- Vid dokumenterad pc-allergi ges klindamycin.
- Dos: 600 mg för vuxna, 15 mg/kg kroppsvikt för barn

32

Sviter av stroke

Ansiktsförlämnung (facialis pares)

Mungipan hänger, bettet
kan förskjutas

Neglekt

Nedsatt känsel och
rörlighet i läpparna,
tungan och kinden

Plack samlas lättare på
tänderna, och risken för
kariesskador ökar
Ökad risk för bitskador

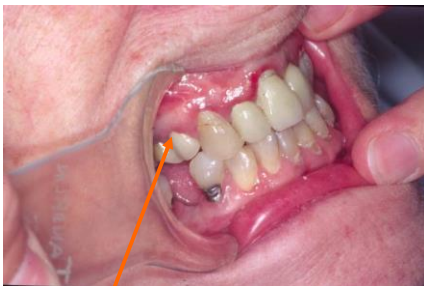

FOLKTANDVÅRDEN

33

Patient med stroke och facialis pares

Frisk sida

Sida med nedsatt
Känsel och kariesskador

FOLKTANDVÅRDEN

34

DIABETES

Odontologiska aspekter

Vid svårinställd diabetes kan den orala hälsan påverkas

Utredning samt åtgärd av infektionsfoci i munnen

Kontroll av slemhinnor och salivfunktion

Kostinformation

Munhygien

35

DIABETES

Odontologiska aspekter

Känsl och smärtimpulser kan vara försämrade hos diabetiker och kan innebära ökad risk för att sår i munnen inte upptäcks

Långvarig hyperglykemi ger ökad risk för försämrad sårhäkning, bakteriella infektioner, candidos och muntorrhet

36

Parodontit, tandlossning

FOLKTANDVÅRDEN

37

Samband PARODONTIT och DIABETES

- Ökad förekomst av parodontit hos diabetiker
- Behandling av Parodontit på patienter som har en dåligt kontrollerad diabetes kan ge förbättrade blodglukosvärden.
- Diabetes påverkar parodontit genom att patienten har ett nedsatt försvar mot infektioner.

38

Astma, KOL och tandvård

FOLKTANDVÅRDEN

39

Astma, KOL och tandvård

- Ofta svårt äta tillräckligt vid varje måltid
- Många små måltider
- Näringsdrycker
- Muntorra

FOLKTANDVÅRDEN

40

FOLKTANDVÅRDEN

41

Svampinfektion

FOLKTANDVÅRDEN

42

Vid psykisk ohälsa

- Bristande intresse och ork att sköta munvården
- Dålig aptit, ingen lust till näringsriktiga måltider, småätande
- Viktigt att vårdpersonalen stöttar vid längre perioder av ohälsa och påminner om att munhälsan är viktig
- Uppmuntra fortsatt kontakt med tandvården

Viktigt med extra fluorid i form av fluoridsköljning eller tandkräm med extra hög fluoridhalt (t.ex Duraphat)

Konstnär Olle Agnell

FOLKTANDVÅRDEN

43

Tidig demenssjukdom

- En av tandvårdens stora utmaningar
- Antalet demenssjuka ökar eftersom vi lever allt längre och har kvar våra egna tänder högt upp i åren
- Många har implantat, kronor eller broar
  - Risken för skador ökar
- Demenssjukdom börjar ofta smygande
  - Munvården försummas
  - Måltider ersätts ofta med täta mellanmål
  - Stor risk för kariesskador

FOLKTANDVÅRDEN

44

Apraxi vid demensjukdom

Förlorar de praktiska kunskaper man haft och kan inte lära sig något nytt

Kräver anpassning vid val av terapi

Förmåga att borsta rent försämras successivt
Klärar inte av den avancerade rörelse som det är att borsta änderna. Plack och matrester samlas vid tandköttskanten
Är en signal att stötta/påminna

FOLKTANDVÅRDEN

45

Demenssymtomen Agnosi och störd rumsuppfattning

•Agnosi innebär att man inte känner igen välbekanta ansikte och föremål

•Störd rumsuppfattning, går vilse, även kroppsuppfattning påverkad, sätter på sig kläder fel. Det medför att man kan blanda ihop föremål och hur de skall användas

FOLKTANDVÅRDEN

46

Apraxi, Agnosi och munhygien

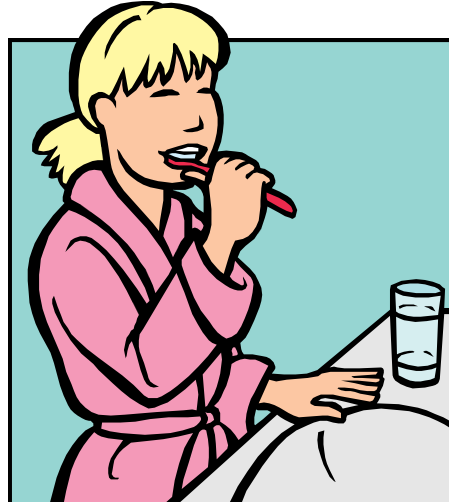

Svårigheter på egen hand klara munhygien

- Var skall tandborsten vara, i munnen eller håret

Ge patient tandborste och titta på förmåga - utforma därefter munhygienrutiner

Glöm inte patientens oförmåga lära något nytt

47

Hjälpmiddel vid munvård och funktionshinder

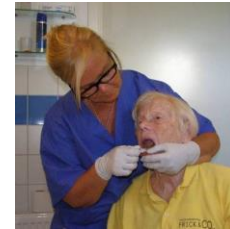
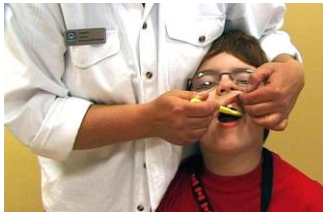

48

Att borsta på någon annan

Tänk på att ha en bra arbetsställning

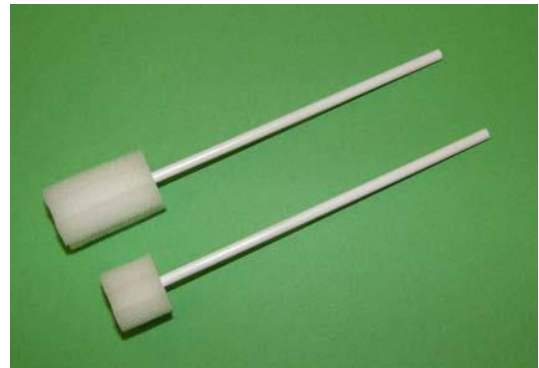

FOLKTANDVÅRDEN

49

Muntork när tandborste inte fungerar

50

Hur sköter jag mina tänder bäst?

1. Daglig tandborstning med fluoridtandkräm
2. Sköljer med fluorid om kariesrisk
3. Äter regelbundet
4. Tandtråd eller tandsticka.

51

Eltandborstar

Eltandborste är ett bra hjälpmedel när man skall sköta munvård på någon annan och även för den som är stel i händer och fingrar.

52

Tandkräm med hög fluoridhalt
Bra vid muntorrhet eller om kariesrisk är stor
Är receptfri, men går skriva på recept.

53

Hjälpmiddel vid munvård

Utprovas med fördel av arbetsterapeut

Förtjockade skaft

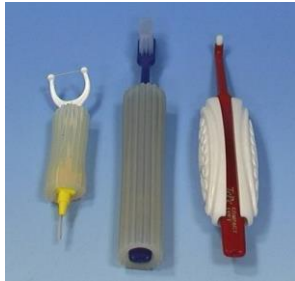
- Tandkrämstubbhållare
- Proxident hållare för tandsticka och mellanrumsborste
- Munvinkelhållare

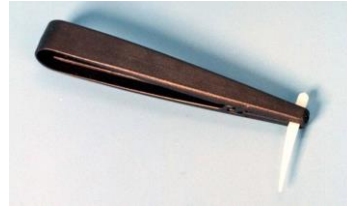
Bild Madeleine Wertsén

54

Hjälpmiddel vid nedsatt funktion i händer

Greppförstorare

FOLKTANDVÅRDEN

55

Hjälpmiddel vid munvård på annan person

Proxident bitstöd

FOLKTANDVÅRDEN

56

Hjälp vid muntorrhet

- Salivstimulerande sugtabletter
- Smörjande preparat
- Extra Fluorid
- Dricka vatten vid törst
- Regelbunden tandvård

57

Infektionsbehandling av munhålan

- Hexident® lösning 0,1%
- Paroex® lösning 0,12%
- Flux Klorhexidin® 0,2%NaF+ 0,12%
- Klorhexidin

- Corsodylgel® 1%
- Natriumfluorid-klorhexidin 0,2%+0,2% tandkräm
- Paroex® tandkräm Klorhexidin 0,06%+0,21% NaF

FOLKTANDVÅRDEN

58

